

שקלא וטריא

סכום על דף היום

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
תנצב"ה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
(משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

הידושין סז

1. ישראל שנשא חללה.
2. דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שלישי הוי.

איזו זו

1. תירוצו ב' [רבי יוסי] גר שנשא ממזרת הולד ממזר דברי רבי יוסי.
2. לרב דימי דאמר שמצרי שני שנשא מצרית ראשונה שני הוי.
3. רבין אמר רבי יוחנן באומות הלך אחר הזכר נתגייירו הלך אחר הפגום שבשניהם.

סיפא

כל מקום:

תירוצו א' ר' יהודה היא דאמר גר לא ישא ממזרת ויש קידושין ויש עבירה אזי הולד הולך אחר הפגום. [הגמרא מקשה מה התירוצו השני מרבה כאן].

איזו זו - כלום.

[עד כאן דף סז עמוד א]

עתה, הגמרא מקשה לפי התירוצו השני (איבעית אימא) לפי דבריו כל מקום של הסיפא לא מרבה שום דבר.

האי מאי? אי אמרת בשלמא מתניתין רבי יהודה היא -

כל מקום דרישא^י: לאתויי ישראל שנשא חללה, ודרבה בר בר חנה [אבל רב דימי חולק ואינו מרבה] .

איזו זו: למעוטי דרב דימי אם סובר כמותו [ורישא מרבה ישראל שנשא חללה בלבד] ורבין

כל מקום דסיפא: לאתויי גר שנשא ממזרת.

אלא אי אמרת רבי יוסי היא -

כל מקום דרישא: כדאמרן,

איזו זו: כדאמרן.

(קושיא) אלא כל מקום דסיפא לאתויי מאי?

(דחיה) ולטעמך לר' יהודה איזו זו דסיפ' למה לי? אלא אידי דתנא רישא איזו זו, תנא סיפא איזו זו - ה"נ אידי דתנא רישא כל מקום, תנא נמי סיפא כל מקום.

באומות הלך אחר הזכר - כיצד

גופא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן באומות הלך אחר הזכר נתגייירו הלך אחר הפגום שבשניהם.

מאי באומות הלך אחר הזכר?

להבנת העניין, התורה הזהירה על שבעת האומות הנמצאות בתוך ישראל ש'לא תחיה כל נשמה'. כולן נקראים בשם כענן ('ארץ כנען'). להלן יתבאר שיש מקרה שלמרות שהאשה היא כנענית אך כשבעלה מאומה אחרת, הותר לשעבד את בנו לעבד.

{מד}ועבדך ואמתך אשר יהיו-לך מאת הגוים אשר סביבתיכם, שאין מז' אומות, מהם תקנו עבד ואמה: ולא משאר אומות לבדם אלא וגם מבני התושבים הבאים משאר אומות הגרים עמכם ומולידים מן הז' אומות מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו שולדו כאן ולא כנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן ובאו לגור בארץ בארצכם וקניו לכם לאנחה:

כדתינא מנין לא' מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד - תלמוד לומר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו. יכול אף עבד שבא על שפחה מן האומות והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד?

הדבר תלוי בזה כשהם משני עממים שייר לומר כן דקרא בשני עממים איירי וקאמר הלך אחר הפסול שבכל עם ועם אבל כששניהם מעם אחד לא שייר לומר כן: ^יתוספות ד"ה ל' מקום דרישא לאתויי ישראל שנשא חללה ודרבה בר בר חנה איזו זו למעוטי דרבין ורב דימי. פירוש או או קתני כלומר אי אתיא כל מקום דרישא לאתויי מילתא דרבה בר בר חנה א"כ אתיא איזו זו למעוטי דרבין אבל לא דרב דימי משום דהא דרב דימי ליתא כיון דמילתא דרבה בר בר חנה איתא שהרי דברי זה סותרים את דברי זה דרבה בר בר חנה קאמר מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנה שלישי ולדברי רב דימי אינו אלא שני ואי לא אתיא כל מקום דרישא לאתויי מילתא דרבה בר בר חנה משום דליתא הילכתא כוותיה א"כ נוכל לומר דאיזו זו דרישא אתי למעוטי ההיא דרב דימי:

ניתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

הגמרא שואלת שמצינו מקרים נוספים שדומים לכללים של משנתנו אך לא מופיעים במשנה, ולא עוד אלא שמצינו מקרים שדינם סותרים את הכללים הללו. להלן הקושיות והתירוצים:

אמר ליה רבי שמעון לרבי יוחנן כללא הוא?! דכל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר?

(קושיא) הרי גר שנשא ממזרת דיש קידושין ואין עבירה, שרבי יוסי סובר שקהל גרים

לא נקרא קהל, הולד הולך אחר הפגום:

דתניא גר שנשא ממזרת הולד ממזר דברי רבי יוסי.

א. (תירוצו) מתניתין ר' יהודה היא - דאמר גר לא ישא ממזרת ויש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום.

עתה הגמרא מקשה, מדוע זה לא מופיע בכלל השני במשנה:

(קושיא) וניתנייה

תנא 'כל מקום' דסיפא (2) דיש קידושין ויש בעבירה לאתויי.

ב. ואיבעית אימא לעולם רבי יוסי היא - ותנא 'איזו זו' למעוטי. (1)

כעת הגמרא מקשה אם כוונת המשנה 'איזו זו' בא למעט שאין מקרים אחרים, והרי מצינו עוד מקרים שהם בתוך הכלל, ועם כל זאת, לא מופיעים בדוגמאות של המשנה.

(קושיא) ואיזו זו ותו לא?!

והרי חלל שנשא בת ישראל - דיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר.

(תירוצו) תנא שלנו כר' דוסתאי בן ר' יהודה ס"ל הסובר שבנות ישראל מקווה טהרה

לחללין ובתה כשרה לכהונה.

(קושיא) והרי ישראל שנשא חללה?

תנא 'כל מקום' דרישא (1) לאתויי: לא כתב בפירוש שלא אפשר לכתוב בדרך קצרה

כדלהלן: היכי ניתי:

כהנת ולויה וישראלית וחללה שנשאת לכהן לוי וישראל משמע אפילו לכהן וחללה,

הרי וחללה לכהן מי חזיא?!

כתוב בתורה 'בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' ' ולומדים מכאן שהוולד הולך אחר פסולן. יש מחלוקת בין רבה בר חנה ורב דימי, אם פסוק זה מתייחס דווקא בישראל שנשא מצרית באיסור, או להיפך, אך לגבי שני מצרים שנתגייירו הפסוק לא דיבר, או אפילו ישראל שנשא מצרית הבן הולך אחר האישה שכתוב 'אשר יולדו' תלה בלידה, ולא כתוב 'יולידו'. להלן מובא איך ליישב המשנה לפי השיטות הל'.

(קושיא) והאיכא דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מצרי שני, שנתגיייר אביו, שנשא

מצרית ראשונה, שהיא נתגייירה, בנה שלישי הוי^י והיינו שהולך אחר הזכר? [אכן

כשישראל נשא מצרית או להיפך הולד הולך אחר פסולין].

(תירוצו) תנא 'כל מקום' דרישא (1) לאתויי.

(קושיא) ולרב דימי דאמר שמצרי שני שנשא מצרית ראשונה שני הוי.

תנא (1)'איזו זו' למעוטי.

(קושיא) והאיכא דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן באומות הלך אחר הזכר, מזה אין

קושיא שהמשנה דיברה ביש קידושין בלבד, נתגייירו הלך אחר הפגום שבשניהם שאין

קידושין ואין עבירה והולד אינו הולך אחר הזכר אלא אחר הפגום.

תנא (1) 'איזו זו' למעוטי.

תירוצים של הגמרא בקצרה

להלן כל התירוצים של הגמרא עד עתה, לפי תירוצו א' (רבי יהודה) ותירוצו ב' (רב יוסי),

מה 'כל מקום' מרבה ומה 'איזו זו' ממעט ב(1) הרישא (2) וסיפא.

רישא

כל מקום:

^יתוספות ד"ה בנה שלישי הוי. פירש בקונטרס ומותר לישא ישראלית כדכתיב (דברים כג) דור שלישי יבא להם דכיון דיש קידושין ואין עבירה לבית אבותם קרינא ביה כישראל והא דקאמר ביבמות (דף עח.) להם הלך אחר פסולן היינו לענין ישראל שנשא מצרית או מצרי שנשא ישראלית דיש קידושין ויש עבירה עד ג' דורות הולד הולך אחר המצרי דוילדו להם כתיב אחריהם הולכים הולדות אבל במצרי ומצרית לא מיגמר לן הא להם מידי דהתם בתרתייהו להם קרינא ביה הוא מצרי והיא מצרית עכ"ל ודקדק הר"ם דלא תימא דוקא ישראל שנשא מצרית שייר לומר הלך אחר פסולן לפי שאין שניהם פסולין אבל בשניהם פסולין לא שייר לומר הלך אחר פסולן דשניהם פסולים שהרי עמוני ומצרית שניהם פסולים והולכים אחר הפגום אלא

הידושין סז

(מסקנא) אלא א"ר יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קרא כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו - הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה: מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין אף כל עריות כולם לא תפסי בה קידושין.

[עד כאן דף סז עמוד ב]

ת"ל אשר הולידו בארצכם מן הנולדין בארצכם ולא מן הגרים בארצכם.

נתגירו הלך אחר הפגום שבשניהם

להבנת העניין, התורה אסרה גר עמוני לבא בקהל ה' לעולם אך הנקבות מותרות מיד. לעומת זאת, גר מצרי או מצריית אסורים לבוא עד דור שלישי ומכאן הילך מותרים. להלן כיצד דנים כשנולד בן או בת בעירוב שתי האומות הללו.

במאי ?

אילימא במצרי שנשא עמונית: הגמרא הבינה שפגום שבשניהם משמע שבין מצד האב ובין מצד האם הוא נפגם.

מאי פגום איכא מצד האם, עמוני ולא עמונית?

(מסקנא) אלא בעמוני שנשא מצרית כמו שהגמרא מפרטת-

ואי זכר הוי האי שדיא אבתריה ידיה להיות אסור לעולם כעמוני ולא להתירו לאחר ג' דורות.

ואם נקבה הויא שדיא אבתרה ידיה והותרה רק בדור שלישי כמצרית.

[משנה] וכל מי שאין לה עליו קידושין הולד ממזר

כתוב בתורה 'לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו' והגמרא ביבמות (מט) אומרת שמדובר בשומרת יבם של אביו, שהיא ליחס לבן אשת אחי אביו שישנה בכרת. ובפסוק שלאחריו כתוב 'לא יבוא ממזר בקהל ה' ולומדים מכאן כלל: שבכל חייבי כריתות הבן הנולד מהם הוא ממזר. להלן הגמרא מחפשת מהיכן לומדים את הכלל שחייבי כריתות אין קדושין תופסים בה. ויתבאר בשני אופנים כיצד ללמוד.

מנא הני מילי?

אמר ר' יוחנן, י"א משום דרבי ינאי או משום רבי יוסי הגלילי, אמר קרא ויצאה

מביתו והלכה והיתה לאיש אחר אצלה ולא כשהוא קרוב - לאחרים ולא לקרובים.

להלן הגמרא מקשה שאולי הפסוק לא בא למעט את כל העריות של קרובה אלא במיוחד לבן, שהוא היותר קרוב, או לאחות אשה, ולבסוף מסיקה שאכן בא לאחות אשה, וכיוון שהוקשו כל העריות יכולים ללמוד ממנה.

(קושיא) ואימא לאחר ולא לבן,

(תירוץ) בן בהדיא כתיב ביה לא יקח אין ליקוחים איש את אשת אביו.

(קושיא) ואימא אידי ואידי לבן, והפסוק שהובא, אפשר לומר שבא ללמד שכשיש איסור

תופסין הקידושין, ולכן בא הפסוק דלאיש אחר' ללמד שאינו תופס: הא לכתחילה לא יקח והא דיעבד .

(תירוץ) לכתחילה מאחות אשה נפקא 'ואשה אל אחותה לא תקח' משמע שאין ליקוחים

- כדלהלן: ומה אחות אשה בכרת לא תקדש, חייבי מיתות בית דין אשת אחי אביו

לא כל שכן ?! אלמא מוכרח לומר שבא ללמד שאר קרובים.

(קושיא) ואימא אידי ואידי באחות אשה הא לכתחילה הא דיעבד.

(תירוץ) אין הכי נמי שלומדים מהפסוק לאחות אשה בלבד שאינו תופס בה קידושין, אך

יכולים ללמוד ממנה מבני אב - ילפינן מאחות אשה: מה אחות אשה מיוחדת שהיא

ערוה וחייבין על דדונה כרת ועל שגגתה חטאת ולא תפסי בה קידושין, אף כל

שהיא ערוה וחייבין על דדונה כרת ועל שגגתה חטאת לא תפסי בה קידושין.

כעת הגמרא מפריכה שבבני אב יש שתי עריות שהם קלות, שמצינו קולא מסוימת

בהם כלפי השאר, ולכן לא יכולים ללמוד מאחות אשה שהיא חמורה כדלהלן:

בשלמא כולהו אתיין-

(קושיא) אלא אשת איש ואשת אח איכא למיפרך:

מה לאחות אשה שכן אין לה היתר במקום מצוה תאמר באשת אח שיש לה היתר

במקום מצוה 'בום-

(קושיא) אשת איש נמי איכא למיפרך: מה להנך שכן אין לה היתר בחיי אוסרן

תאמר באשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרן במיתת בעלה.

דלא תפסי בה קידושין והכי נמי אמרינן בשמעתין הכל מודים בבא על הנדה שאין הולד ממזר דהא תפסי בה קידושין אלמא דהא בהא תליא ואור"י דאין ה"נ דכלל זה אמת אליבא דר"ע והכא בעי אליבא דרבי יהושע דאמר (שם) אין ממזר מחייבי לאוין [וכריתות] אלא מחייבי מיתות ב"ד ואפ"ה מודה דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות כדאמר. (הכל מודים) שאין קידושין תופסין באחות אלמא דדבר פשוט הוא לכ"ע ואליבא דרבי יהושע בעי גמרא מנלן דלא תפסי קידושין בחייבי כריתות:

ניתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

ר"ט תוספות ד"ה מנא הני מילי. נראה דלא בעי מה"מ דהולד ממזר דהא ביבמות (דף מט.) מוכח ליה מלא יגלה כנף אביו וסומך ליה לא יבא ממזר ומוקמי לה ביבמות (שם) בשומרת יבם של אביו שהיא לו אשת אחי אביו שהיא בכרת אלא בעי מנא לן דאין קידושין תופסין בה וקשה דמאי בעי הלא הדבר פשוט בכל הגמרא דקידושין לא תפסי דהא בהא תליא דכיון דהוי ממזר מחייבי כריתות לא תפסי קידושין דהא ר"ע הוא דאמר (שם) דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולא ידעין אלא משום דשמעינן ליה לר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין וכיון דיש ממזר דין הוא